

УДК 338.5:621.1:502.36

Кислий В.М.*кандидат економічних наук, професор,
Сумський державний університет***Новосад В.О.***кандидат економічних наук,
Наукове товариство «Мей», м. Київ*

УРАХУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ У МЕХАНІЗМІ ЦІНОУТВОРЕННЯ

CONSIDERATION OF THE ECOLOGICAL AND ECONOMIC FACTORS IN THE PRICING MECHANISM

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено теоретичним та методичним аспектам формування екологічно орієнтованої системи ціноутворення. Досліджено механізм інтерналізації зовнішніх ефектів природокористування та проаналізовано співвідношення зовнішніх (екстернальних) ефектів та екологічних витрат. Визначена еколого-економічна сутність категорії «тіньова ціна забруднення» стосовно енергетичної галузі. Розглянуто особливості державного регулювання цін з урахуванням екологічного фактору в Україні. Запропоновано механізм урахування повних екологічних витрат у собівартості продукції теплоенергетики.

Ключові слова: ціноутворення, інтерналізація зовнішніх ефектів, тіньова ціна забруднення, екологічні витрати.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена теоретическим и методическим аспектам формирования экологически ориентированной системы ценообразования. Исследован механизм интернализации внешних эффектов природопользования и проанализировано соотношение внешних (экстернальных) эффектов и экологических затрат. Определена эколого-экономическая сущность категории «теневая цена загрязнения» относительно энергетической отрасли. Рассмотрены особенности государственного регулирования цен с учетом экологического фактора в Украине. Предложен механизм учета полных энергетических затрат в себестоимости продукции теплоэнергетики.

Ключевые слова: ценообразование, интернализация внешних эффектов, теневая цена загрязнения, экологические затраты.

ANNOTATION

The article is devoted to the theoretical and methodical basis of environmental sound system formation of price forming. The mechanism of internalization of external effects of nature usage is analyzed and the correlation of external effects and ecological expenditure is studied. The ecological and economical meaning of the category «shadow price of the pollution» is defined in relation to heat power branch. The particularities of state pricing regulation accounting ecological factor in Ukraine are studied. The mechanism of accounting total ecological expenses in the cost of heat and power engineering products is introduced. The mechanism of accounting of the whole ecological expenditure in the cost price of output of the enterprises of heat power is presented.

Keywords: price forming, internalization of external effects, shadow price of the pollution, ecological expenditure, ecological rates, heat power branch.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України значною мірою обумовлений кризою енергетичної галузі, для якої характерні: різке підвищення цін на енергоносії, неплатежі за спожиту енергію, напруженість паливно-енергетичного балансу, особливо в осінньо-зимовий період, суттєвий знос енергетичного

обладнання, відсутність високоманеврених потужностей на електростанціях, значний негативний вплив на довкілля, недосконалість системи ціноутворення та тарифікації. З огляду на системну кризу в енергетиці, виникає нагальна потреба у формуванні засад нової енергетичної політики. Важливим напрямом реформування енергетики є розробка більш досконалих теоретичних та методичних підходів до визначення цін і тарифів на енергію. Окремого вирішення потребує проблема урахування при ціноутворенні екологічного фактору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку й аналізу витрат екологічного спрямування знайшли своє відображення в працях О. Веклич, Т. Дьоміної, М. Долішного, О. Кашенко, С. Мішеніна, І. Плікус, І. Синякевича, Ю. Туниці та багатьох інших учених. Однак на сьогодні ми можемо констатувати майже повну відсутність раціональної побудови системи обліку й аналізу екологічних витрат на сучасних промислових підприємствах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Насамперед зазначимо, що не вирішеними до кінця в економічній теорії є загальні питання формування дієвого механізму інтерналізації зовнішніх ефектів природокористування. Особливого значення вирішення цих питань набуває в умовах жорсткого державного регулювання енергетичного ринку, коли виникає потреба у визначенні оптимальної величини екологічної складової в цінах і тарифах на енергію.

Потребують подальшого поглиблення та доповнення теоретичні та методичні положення, що пов'язані з обліком і аналізом природоохоронних (екологічних) витрат. Існуючі методики визначення, обліку й аналізу екологічних витрат на підприємствах енергетики не повною мірою відповідають сучасним умовам ціноутворення. Потрібна більш гнучка і надійна обліково-аналітична система, яка б стала підґрунтям управління загальним процесом екологізації енергетичного виробництва.

Мета статті полягає у поглибленні теоретичних та методичних основ урахування екологіч-

ного фактору в процесі ціноутворення на підприємствах енергетичної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково обґрунтованою та перспективною формою відшкодування екологічних витрат є всебічне урахування еколого-економічних факторів у механізмі ціноутворення. Значення цін для нормального ходу процесів відтворення якості навколишнього природного середовища обумовлене їх основними функціями: вимірювально-інформаційною, розподільчою, стимулюючою.

Ціни дають змогу відобразити в єдиній грошовій формі характеристики різноманітних за своєю натурально-речовинною формою природних ресурсів, витрати та результати природоохоронної діяльності, а також еколого-економічні показники, що використовуються в господарчій практиці.

В умовах ринкової економіки ціни на товари та послуги формуються під дією попиту та пропозиції, що дає змогу враховувати в цінах ступінь дефіцитності ресурсів. Це забезпечує більш ефективне використання ресурсів, насамперед природних. Ціни в підсумку виступають об'єктивним критерієм прийняття управлінських рішень, формують інформацію про потреби в екологічно чистих товарах, про вигідність їх виробництва, можливість урахування зовнішніх (екстернальних) витрат виробництва (вимірювально-інформаційна функція).

Включення до ціни екологічної складової в тій чи іншій формі впливає на розподіл та перерозподіл сукупного суспільного продукту, регулює процес відшкодування зовнішніх та внутрішніх витрат природокористування, впливає на формування цільових фондів природоохоронного призначення (регулююча функція).

Стимулююча дія цін, в яких враховано екологічну складову, пов'язана з можливістю зниження або підвищення цін за її рахунок.

Окремого вирішення потребує проблема вартісної оцінки еколого-соціальних функцій природного середовища, що не мають натурально-речовинної форми і не можуть у цьому зв'язку безпосередньо враховуватись при визначенні ринкової ціни. Даний аспект обумовлює необхідність державного екологічно орієнтованого регулювання цін на товари та послуги.

Державне регулювання цін з урахуванням екологічного фактору виступає як система організаційно-економічних заходів, спрямованих на досягнення бажаного рівня якості навколишнього природного середовища й оптимального розподілу та використання природних ресурсів шляхом повного і всебічного урахування екологічних витрат виробництва на основі відповідної зміни цін.

Державне регулювання цін може здійснюватись у такий спосіб [1, с. 93]:

1. Шляхом установлення «зверху» твердих, фіксованих їх значень на конкретні товари. Використання цього методу характерно, головним чином, для командно-адміністративної економіки.

2. На основі прямого впливу на ціни за допомогою використання певних обмежень або окремих складових ціни, або ж самої ціни на товар. Цей метод знаходить своє використання при функціонуванні системи договірних цін та здійсненні процесу їх лібералізації.

3. За допомогою непрямого впливу на ціни шляхом використання державою економічних методів на макrorівні (наприклад, введення екологічних податків).

Л. Шостак [2, с. 74], посилаючись на закордонні джерела, наводить алгоритм процедур, пов'язаних із вирішенням проблеми вибору та досягненням високих екологічних стандартів якості навколишнього природного середовища:

- політики (адміністрація) задають функцію добробуту (включаючи якість навколишнього природного середовища, обґрунтовану шляхом максимізації цієї функції);

- за допомогою більш прагматичного підходу уряд вивчає прибутки й затрати екологічної політики та використовує цю інформацію для визначення бажаної якості навколишнього середовища;

- уряд намагається обґрунтувати розв'язання завдання розподілу на основі індивідуальних переваг і встановлювати персоналізовані ціни на якість природного середовища (lindahl solution);

- якщо цей підхід не гарантує визначеність індивідуальної переваги, то розробляються інші механізми соціального вибору.

Регулювання цін з урахуванням екологічного фактора можна уявити також і як систему впливу на ціни, за допомогою якої створюються якісно нові умови функціонування закону вартості у відповідності до економічної та екологічної ситуації. Екологізація ціноутворення включає регулювання цін на продукцію природокористування з урахуванням природно-ресурсного потенціалу країни та окремих її регіонів із метою більш повного відображення в цінах суспільної вартості природних ресурсів, їх обмеженості (дефіцитності) та соціально-економічного значення.

Проаналізуємо особливості урахування екологічної складової при ціноутворенні на прикладі встановлення оптимальної ставки податку на емісію шкідливих викидів при споживанні енергії або енергетичних ресурсів.

Подальші міркування, безумовно, стосуються як енергетичної галузі (де виробляється енергія і споживаються енергетичні ресурси), так і неенергетичних (крім сільського господарства, яке має специфіку енергетичного споживання) галузей, тому далі ми будемо використовувати термін «енергія», маючи на увазі, що мова може йти і про енергетичні ресурси, такі як газ, мазут, вугілля тощо.

Опишемо функціонування економіки країни за допомогою гіпотетичної виробничої функції, котра пов'язує випуск продукції (максимальний рівень виробництва, або доход) з основними

факторами виробництва (аналогічний підхід можна використовувати і при аналізі окремої галузі).

Як основні фактори нами розглядаються капітал (K) та енергія, що споживається (E). Ми припускаємо, що функція лінійна й однорідна і для року t має вигляд:

$$Y_t = aK_t^b \cdot E_t^d, \quad (1)$$

де Y_t – випуск продукції (дохід) в t -му році;

K_t – основний капітал в t -му році;

E_t – енергія, що була використана (пропозиція енергії) в t -му році;

a, b, d – параметри виробничої функції.

Нехай ep – це ціна одиниці енергії E . Припустимо, що критерієм використання енергії слугує максимізація доходу. Тобто максимізуючи $G_t = Y_t - epE_t$, ми отримуємо оптимальну умову:

$$\frac{\partial Y_t}{\partial E_t} = ep, \quad (2)$$

Це співвідношення означає, що границі виробництва відносно енергетичної складової визначаються саме ціною на енергію.

Тепер сформуємо модель споживання енергії при введенні податку на обмеження емісії забруднюючих речовин визначеним рівнем S^1 . Необхідно зазначити, що, безумовно, у даному випадку мова йде про реалізацію національної стратегії природокористування, на основі якої і встановлюються стандарти чистоти довкілля і, відповідно, обмеження на забруднення.

У своїх міркуваннях ми виходимо з необхідності максимізації доходу, тобто:

$$G = \sum_t G_t(K_t, E_t) = \sum_t f_t(Y_t - ep \cdot E_t) \rightarrow \max, \quad (3)$$

при основних балансових співвідношеннях:

$$aK_t^b \cdot E_t^d = C_t + I_t + ep \cdot E_t; \quad (4)$$

$$K_{t+1} = K_t + I_t, \quad (5)$$

та обмеженні:

$$\sum_i \alpha_{it} \cdot E_{it} = \alpha_t \cdot E_t \leq S_t, \quad i=1,2,\dots,n, \quad (6)$$

де f_t – коефіцієнт часового приведення;

C_t – споживання в t -му році;

I_t – інвестиції в t -му році;

α_{it} – обсяг емісії забруднюючих речовин на одиницю спожитої енергії в i -й галузі в t -му році;

S_t – граничний рівень сумарного обсягу викидів, пов'язаних зі споживанням енергії в t -му році.

Після звичайної процедури максимізації за допомогою оператора Лагранжа, який визначається як $L(E_t) = G(E_t) + \lambda \left(S_t - \sum_i \alpha_{it} \cdot E_{it} \right)$, ми отримаємо необхідну умову оптимальності:

$$\frac{\partial Y_t}{\partial E_t} = \frac{\partial E_t \cdot ep}{\partial E_t} + \lambda \frac{\partial E_t \cdot \alpha_t}{\partial E_t}; \quad (7)$$

або

$$\frac{\partial Y_t}{\partial E_t} = ep + \lambda \cdot \alpha_t; \quad (8)$$

де λ – оптимальна ставка податку на одиницю емісії забруднюючих речовин (тіньова ціна споживання одиниці енергії).

Тіньова ціна визначає граничні витрати регулювання системи еколого-економічних відносин, що базуються на обмеженні емісії забруднюючих речовин від споживання енергії. Математично доведено [3, с. 8], що це буде саме тим рівнем податків на одиницю викидів, який буде сприйнятим системою ринкової рівноваги. І при підвищенні ставки податку на викиди ціна спожитої енергії, відповідно, зростає на $\lambda \cdot a$.

Розглянемо особливості наслідків введення податків за забруднення довкілля для системи ціноутворення на ринку енергії (рис. 1).

Без урахування зовнішніх витрат, пов'язаних із негативною дією на довкілля, ринок енергії знаходиться в рівновазі в точці E , де крива пропозиції D і крива сукупного попиту S на енергію перетинаються. Крива пропозиції являє собою функцію граничної вартості в секторах енергетичної галузі, а крива сукупного попиту співвідносить кінцевий продукт – енергію з рівнем її використання в усій сукупності неенергетичних галузей.

Проаналізуємо наслідки введення спеціальних податків за забруднення навколишнього середовища. Наявність таких податків зміщує лівіше криву попиту до S_T , а точка рівноваги переміщується з E_0 до E_T , що викликає зниження попиту (рівно як і пропозиції) на енергію з Q_0 до Q_T і одночасно – збільшення ціни на енергію з P_0 до P_T . Наслідком такого ринкового регулювання є те, що вся сукупність неенергетичних галузей утрачає частину свого доходу у розмірі $P_T P_0 E_0 E_T$, а виробники енергії несуть сумарні збитки у розмірі $P_0 C_T F E_0$. Маса податків представлена прямокутником $P_T C_T F E_T$, (площа над лінією P_0 оплачується галузями – споживачами енергії, а площа під лінією P_0 – виробниками енергії). Хоча самі податки – це не збитки, а лише трансферт доходів, проте процес оподаткування супроводжують конкретні макроекономічні втрати (зміни у сумі виробничого та споживачього прибутку), що в загальному випадку визначаються областю, яка зафарбована темно-сірим кольором ($E_T F E_0$).

На рис. 1 зображено і вплив введення спеціальних податків на окремі галузі економіки. Криві попиту на енергію в неенергетичних галузях розміщено лівіше кривої сукупного попиту на енергію. Згідно з рисунком, в i -й галузі попит на енергію знижується після введення податків від Q_i^0 до Q_i^1 , а втрати доходу представлені областю, яка зафарбована в сірий колір.

Включення повних екологічних витрат у загальні витрати підприємства називають принципом «абсолютного урахування витрат переливу». Витрати переливу з'являються тоді, коли виробництво або споживання товару породжують витрати, що не компенсуються у

¹ При побудові моделі були використані матеріали джерел [3, с. 121; 4, с. 6–9].

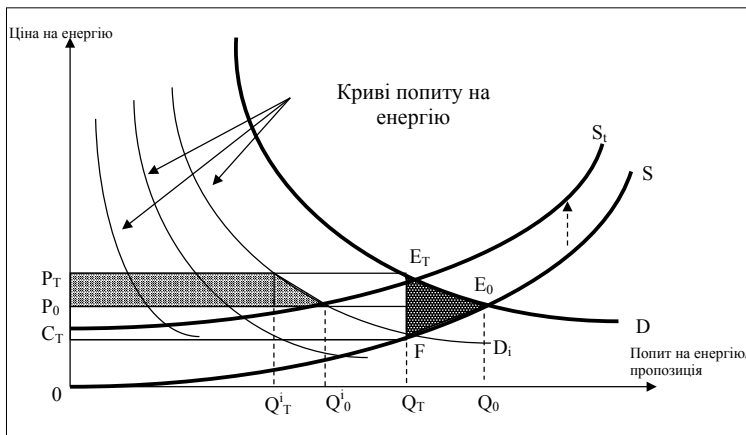

Рис. 1. Макроекономічний вплив уведення системи екологічного оподаткування в енергетичній галузі

третьої сторони. Цей принцип взагалі розглядається в сучасній економічній науці як суто теоретичний, проте неточність у визначенні поточних і майбутніх зовнішніх екологічних витрат не може бути виправданням того, що зараз при ціноутворенні не враховується фактична величина порушень навколишнього природного середовища. Діяльність людини повинна гармонійно входити до загальної системи процесів біосферного обміну, і тому теоретичній і практичній економіці, на нашу думку, не слід абстраговано вивчати економічні дії як «річ у собі», а шукати шляхи, що дадуть змогу ці дії включити до економічної діяльності глобальної Геосистеми.

Основний принцип абсолютного врахування витрат не такий уже й складний. У промисловості повна собівартість повинна включати власне собівартість продукції, що випускається, з урахуванням природоохоронних витрат та додаванням величини еколого-економічних збитків. Разом із цим методичні підходи до врахування еколого-економічних факторів при ціноутворенні мають свої особливості. Основні розбіжності пов'язані, по-перше, з особливостями визначення елементів екологічної складової, а по-друге, – із повнотою урахування екологічних витрат у ціні.

На нашу думку, одним із найбільш простих є метод комплексного планування ресурсів, що передбачає задоволення попиту на енергію при мінімальних витратах. При цьому враховуються переважно витрати, що безпосередньо пов'язані з виробництвом енергії. До уваги приймаються такі фактори, як економія енергетичних ресурсів, підвищення продуктивності технологічної системи виробництва енергії, перехід на нові, більш дешеві та екологічно безпечні види природного палива, використання нетрадиційних джерел енергії, насамперед таких, що відновлюються.

Даний метод передбачає зв'язок екологічної складової у виробництві енергії з її ціною за рахунок додавання фіксованого проценту до розрахункової вартості енергетичного продукту,

що одержується за допомогою тієї чи іншої екологічно шкідливої технології. Встановлення таких донадок є простим способом уведення екологічних витрат у ринкову вартість енергії.

У багатьох країнах набули розповсюдження більш складні методи, що дають змогу безпосередньо визначати витрати, що пов'язані з погіршенням стану довкілля. Так, у штаті Нью-Йорк до планованої ціни за одну кіловат-годину електроенергії, що одержується від будь-якого джерела, додається визначена сума за рахунок відшкодування збитків, що наноситься повітряному середовищу, водним ресурсам та земельним угіддям. Сума платежів носить диференційований характер і

базується на врахуванні економічних та екологічних факторів. Приміром, теплові електростанції, що працюють на вугіллі, розташовані в центрі міста і не мають очисного обладнання, будуть обкладатися штрафом у розмірі 25% (максимальна ставка) від повної вартості електроенергії на кожну з вироблених кіловат-годин, що складає 1,405 цента.

В інших штатах – Каліфорнії, Орегоні, Вісконсіні, Нью-Джерсі та Колорадо – вивчають можливість використання більш складного методу – методу урахування повної вартості енергії. Він базується на розрахунку повної вартості однієї кіловат-години виробленої або заощадженої електроенергії протягом усього терміну служби електростанції або обладнання, що забезпечує економію. Повна вартість включає капітальні витрати на будівництво енергетичного підприємства або на придбання обладнання для енергозбереження, вартість виробництва або економії кожної кіловат-години та різні екологічні та соціальні витрати, що піддаються врахуванню. Витрати на економію енергії враховуються з 10-відсотковою знижкою, тому що вони сприяють збереженню навколишнього природного середовища [5].

Розглянемо особливості державного регулювання цін з урахуванням екологічного фактору. Насамперед відмітимо, що введення екологічної складової до ціни продукції (і, зокрема, до ціни на енергію) здійснюється в Україні переважно за допомогою методу врахування екологічних витрат.

Із метою забезпечення екологічної безпеки та для подолання наслідків негативного впливу на довкілля до переліку загальнодержавних податків у Податковому кодексі України було введено екологічний податок, який замінив систему природоохоронних платежів і зборів.

Екологічний податок – це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберіга-

ються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 р. [6].

Платниками податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, під час провадження діяльності яких здійснюються [6]:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, окрім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини;
- утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);
- тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк.

Із прийняттям Податкового кодексу України були внесені значні корективи в існуючу систему природокористування. Було більш чітко визначено коло платників указаного податку, що надало можливість залучення до оподаткування потенційних платників. У цілому суттєво збільшено ставки податку як за викиди пересувними та стаціонарними джерелами забруднення, так і за скиди у водні об'єкти та розміщення відходів. Таким чином, були створені всі передумови до мінімізації забруднення довкілля і раціонального природокористування.

Водночас у прийнятому Податковому кодексі не передбачено лімітів або допущення понадлімітного обсягу забруднення, що не забезпечує стимулювання платників податку до зниження викидів забруднювальних речовин. Наслідками цього може бути зростання негативного впливу на навколишнє природне середовище від господарської діяльності. Також не передбачено пільг зі сплати екологічного податку для підприємств, діяльність яких спрямована на збереження та відновлення довкілля. Крім того, у Податковому кодексі відсутні коригувальні коефіцієнти до ставок екологічних податків, які повинні встановлюватися залежно від різноякісного екологічного стану територій та природних ресурсів, місця розміщення джерел забруднення тощо.

Проблемним аспектом вітчизняної податкової системи є використання принципу «забруднювач платить» у сфері екологічного оподаткування. Європейський підхід до визначення бази екологічного оподаткування є значно ширшим і передбачає, що сплачувати екологічний податок разом із виробниками продукції повинні і кінцеві її споживачі.

Слід зазначити, що введення екологічного податку лише частково компенсує негативний

вплив на довкілля різного роду шкідливих та небезпечних факторів, що виникають у процесі господарської діяльності, тому ставки екологічних податків повинні бути переглянуті у бік їх збільшення. Орієнтиром у цьому процесі може слугувати величина еколого-економічних збитків, що наносяться довкіллю.

Для повного відшкодування економічного збитку від забруднення навколишнього природного середовища через систему ціноутворення пропонується враховувати відповідну екологічну складову в собівартості продукції енергетичної галузі. Основним критерієм виділення екологічних витрат із загальних валових витрат підприємства є їх причинно-наслідковий зв'язок із природоохоронною діяльністю. Загальна сума екологічних витрат формується з капітальних вкладень і поточних витрат. До прямих екологічних витрат можна віднести: поточні витрати, пов'язані з утриманням та експлуатацією фондів природоохоронного призначення; екологічні платежі за шкідливий вплив на довкілля; поточні витрати на захоронення екологічно небезпечних відходів; оплата послуг сторонніх організацій, пов'язаних зі знешкодженням екологічно небезпечних відходів; інші види поточних витрат на збереження природи. Непрямі екологічні витрати доцільно включати у відповідні типові групи та статті витрат, але з обов'язковим їх групуванням «у тому числі на екологічні цілі».

До основних цінових регуляторів, які напряму впливають на рівень цін та тарифів на енергію через екологічну складову, відносяться: екологічні платежі; екологічні податки, надбавки або знижки до ціни; штрафи за нанесену екологічну шкоду; екологічні стандарти, норми і нормативи ресурсо- та енергоспоживання (енергетичні стандарти).

Враховуючи це, індекс підвищення цін з урахуванням повної екологічної складової можна розрахувати за формулою:

$$I_u = \frac{Ц + (EZ - П_e)}{Ц}; \quad (9)$$

де I_u – індекс підвищення ціни на продукцію підприємства-забруднювача за умови повного відшкодування еколого-економічних збитків і рівності попиту та пропозиції;

$Ц$ – обсяг товарної продукції, що відпущена споживачам, тис. грн.;

EZ – повна величина еколого-економічних збитків від забруднення довкілля, тис. грн.;

$П_e$ – величина екологічних платежів (величина еколого-економічних збитків, що відшкодовуються шляхом екологічного оподаткування), тис. грн.

Уведення такого механізму дасть змогу підвищити ступінь інтерналізації зовнішніх ефектів природокористування і, як наслідок, підвищити стимулюючу функцію цін.

Висновки. У процесі екологізації суспільного виробництва виникає проблема переведення зовнішніх (екстернальних) витрат у внутрішні

(інтернальні). Основними теоретичними стратегіями інтерналізації витрат є такі: взаємодія у визначенні рівня зовнішнього ефекту зацікавлених у цьому сторін; створення відповідних організаційних інституцій; перекладання на винуватця зовнішніх граничних витрат шляхом встановлення екологічного податку. Базуючись на перелічених підходах, на рівні держави можна використовувати два типи корегуючих заходів: інституційні (адміністративні) та економічні (спеціальне оподаткування і платежі). Одним із головних завдань екологічної політики в Україні є формування для її реалізації надійної доходної основи. Подальша екологізація податкової системи нашої держави повинна передбачати насамперед розширення бази екологічного оподаткування. Податок за забруднення навколишнього природного середовища повинен бути достатньо високим, щоб підприємствам вигідніше було зберігати довкілля, а не порушувати його. Європейський досвід показує, що екологічні податки – ефективні інструменти екополітики в тих випадках, коли нормативи платежів за порушення довкілля більше, ніж

кошти, що необхідні для запобігання екологічних збитків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мішенін Є.В. Соціально-економічні та фінансові проблеми сталого сільського розвитку : [монографія] / Є.В. Мішенін, Р.П. Косодай, В.М. Бутенко. – Суми : Парус, 2011. – 334 с.
2. Шостак Л. Соціоекологічні орієнтири сучасної економічної політики / Л. Шостак // Економіка України. – 1999. – № 9. – С. 72–79.
3. Goto N. Macro-economic and Sectoral Impacts of Carbon Taxation (A Case for the Japanese Economy) / N. Goto // Global warming, carbon limitation and economic development / Ed. by A.Amano.-Tokyo: Center for Global Environmental Research, 1996. – 138 p.
4. Masui T. Dynamic stimulation of global energy macro economic model by introducing damage costs into account system / T. Masui, T. Morioka // Journal of Global Environment Engineering. – 1996. – № 2. – P. 113–137.
5. Кофф Г.Л. Экономическая оценка последствий катастрофических землетрясений / Г.Л. Кофф, А.А. Гусев, С.Н. Козьменко. – М. : ВНИИЦ, 1996. – 200 с.
6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>.